

אחרי תשפ"ד: מקוה בשבת

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן יח

שלום לתלמידי הרבני המופלג החרוץ כבוד מו"ה ברוך פרענקל נ"י:

ע"ד מי שיש לו בתוך חדרו חפירה מקוה מים חמים לטהרת נשים שבביתו ומכוסה בכיסוי נסרים אי מותר ללמוד באותו החדר שאין שם שום אמבטי ושום דבר לצורך הטבילה כ"א חפירת המקוה ומתחממת לעת הצורך פעם או פעמיים בחדש ימים, אלו תוכן דבריו:

לא נעלמו ממנו דברי רבנו מנוח I שבכ"מ פ"ג מהל' ק"ש [ה"ג] שבתחלה החליט דמקוה מים צוננים דלית ביה זוהמא אין דינו כמרחץ דנפיש הבלי' וזוהמי' ושוב הניח בצ"ע דהא חזינן דלענין קביעת מזוזה מקוה ומרחץ שווין, וט"ז בא"ח סימן פ"ד [סק"ב] ומג"א סי' מ"ה שניהם הקשו מדקיי"ל בי"ד סימן ר' דהני נשי מברכין ברכת הטבילה במקוה, והט"ז תי' דדין מקוה כבית אמצעי שבמרחץ שמניח ואינו חולץ תפילין וה"ה נמי ברכת טבילה דשייך התם הוה כדיעבד דאינו חולץ, ומג"א תירץ דמותר לומר שם כל הברכות כיון שהמים צוננים ורק שלא לכנוס שם בכתבי הקדש ומשום הכי אסור לקבוע מזוזה שם, ומדיוקא משמע דמקואות שלנו שמחממים דנפישא זוהמי' דינו כמרחץ ממש, ובספר פרי מגדים [סי' מ"ה הנ"ל] וכן הגאון מחצית השקל [סי' פ"ה סק"ב] מסופקים בהאי מילתא, ומאי דאיבעי להו פשיטא לי' להגאון מהריעב"ץ בספרו מור וקציעה שכתב וז"ל, וכ"ש בבית הטבילה דידן שרוחצים ג"כ בחמין פשיטא דאסור לגמרי לברך בשם אלא יש לנהוג לברך קודם שתכנס ולא תפסיק בדבור ואף אם לא תחשוב תכיפה מ"מ הפסק נמי אינה נחשבת, וכך אני נוהג עם ברכת ציצית כשאני לובש שם בגדיי אחר טבילה עכ"ל:

והנה לכאורה היה נראה כדמות ראייה שאין במים חמים שבמקוה שום חשש זיהום טפי ממים קרים, דהרי היה לכהן גדול ביה"כ מקוה טהרה בגג בית הפרוה שהיתה מקודשת בקדושת עזרה ממש כיון שהיתה בנוי' בקודש ופתוחה לקודש כמ"ש תוס' [יומא] ל"א ע"א ד"ה וכולן וכו', וקרא כתיב ורחץ בשרו במים במקום קדוש, והנה אפילו הסרת המצנפת הזהירו שלא תהיה בעזרה כמ"ש תוס' שם כ"ה ע"א ד"ה והא בעי' וכו' כ"ש לעמוד ערום ולטבול, אך מה שהוא צורך עבודה וה' ציוה אין כאן גנאי הואיל ומצותו בכך כמ"ש הרא"ש [ברכות פ"ג סימן כ"ד] שאין בשעת מילה משום ערוה ומותר לברך אפילו כשתופסו בידו והביאו גם במחצית השקל סימן ע"ה ודלא כמג"א סק"ח שם, ומאי דאמר ר"ג להגמון פרק כל הצלמים [ע"ז מ"ד ע"ב] אין אתה עומד בפני ע"ז שלך ערום היינו לצורך עצמו הוא בזיון לע"ז אבל אי הי' לצורכה לא, וה"נ להבדיל בין טמא לטהור במקדש לצורך גבוה, אך אי ס"ד דבמחמין חמין הוה גנאי טפי ועושה מקוה כמרחץ דנפיש זוהמי' א"כ מי התיר לכה"ג משום אסטניסותו להטיל חמין במים [במקום] קדוש כמבואר במשנת יומא ל"א ע"ב, אע"כ דלא שייך זוהמא אלא במרחץ שמזיעים שם דנפיש הבלי' וזוהמי' אבל להטביל בחמין לא:

מיהו במעט עיון יראה שאין ראי' משם דהתם לא הוה רק להפיג צינתן ולא לחממן כדאיתא בלשון המשנה, דודאי לא היה רשאי להחם המים ממש משום איסור בישול ביה"כ ולא לרחוץ בחמין משום גזרות מרחצאות בשבת, וכיון דלא הוה רק להפיג צינתן ליכא זוהמא אבל במקואות שלנו שעושים ממש רותחין ונפיש זוהמי' והבלי' אפשר לא נפיק מכלל מרחץ:

בית יוסף יורה דעה סימן רא

עה כתב המרדכי בשבועות (הל' מקואות סי' תשנ) זאת אשר השיב רבינו שמשון לר"י אחיו (או"ז הל' נדה סע' שסו) אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקוה מים חמין ולחברו אל הנהר כשפופרת הנאד ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות דאמרינן פרק בתרא דנדה (סו): אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול סבר רב הונא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות הא ע"ג סילתא שפיר דמי וכל שכן שראוי כאן לגזור ולאסור. ואני שמעתי ואיני יודע אם [מימות] [ממורי] רבינו תם עצמו או [מימות] [ממורי] רבינו הקדוש שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה מליאה מים ומטילין למקוה לחממו בימות החורף ואסר להם רבינו תם והטעם לא נאמר ושמא מטעם זה אסר ואל תשיבני מחמי טבריה (חולין קו.) שיש הפרש ובסוף פרק קמא דתענית (יג.) נמי אמרינן במאי אילימא בחמין מי איכא

אתמר חמין שהוחמו מע"ש רב אמר למחר רוחץ בהן כל גופו אבר אבר ושמואל אמר לא התירו לרחוץ אלא פניו ידיו ורגליו מיתיבי חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו תיובתא דרב אמר לך רב לא כל גופו בבת אחת אלא אבר אבר והא פניו ידיו ורגליו קתני כעין פניו ידיו ורגליו תא שמע לא התירו לרחוץ בחמין שהוחמו מע"ש אלא פניו ידיו ורגליו ה"נ כעין פניו ידיו ורגליו תניא כוותיה דשמואל^א "חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו אבר אבר ואצ"ל חמין שהוחמו בי"ט רבה מתני לה להא שמעתא דרב בהאי לישנא חמין שהוחמו מע"ש למחר אמר רב רוחץ בהן כל גופו ומשייר אבר אחד איתיביה כל הני

יחסן הנכה כדברי המכריע במכריע במשנה כי היא דמטלניות: בעין פניו. כלומר כל אבר בפני עצמו: רוחץ בהן כל גופו. ביחד אלא שמשיר אבר אחד: איתיביה כל הני. וליכא לשנויי כעין פניו ידיו ורגליו דהא כל גופו יחד קאמר חוץ מאבר אחד: א"ל רב יוסף לאביי. משום דגדל אציי צבית רבה זר נחמני שהיה ראש קודם לרב יוסף ומת היה שואלו רב יוסף איך היה רואהו נוהג: מי עביר כשמעתי דרב. זהא מילתא דרחילה: מאי תבעי ליה. שיטה דהש"ס פרכא ליה: לא שמייע ליה. (לרבה הא תיובתא משום הכי מספקא ליה לרב יוסף צרצה דדילמא עביר כרב: ואי לא שמייעא ליה. אמאי מספקא ליה לרב יוסף: הא ודאי

תלמוד בבלי - וילנא החדש - ג שבת / תלמוד בבלי. ש"ס וילנא החדש / עמוד 85
הדפוס מאתר אוצר החכמה

מ. - חמין שהוחמו מע"ש מחלוקת רב ושמואל

אמר רבי יהודה ...

חמין שלו מחופין בנסרין ומשרבו עוברי עבירה התחילו לאסור אמבטיאות של כרכין מטייל בהן ואינו חושש מאי עוברי עבירה דא"ר שמעון בן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש התחילו הבלנים להחם בשבת ואומרים מערב שבת הוחמו אסרו את החמין והתירו את הזיעה ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנחנו אסרו להן את הזיעה והתירו חמי טבריה ועדיין היו רוחצין בחמי האור ואומרים בחמי טבריה רחצנו אסרו להן חמי טבריה והתירו להן את הצונן ראו שאין הדבר עומד להן התירו להן חמי טבריה^ב הזיעה במקומה עומדת אמר רבא האי מאן דעבר אדרבנן שרי למיקרי ליה עבריינא כמאן

התחילו לאסור. את הזיעה: אמבטיאות. צמי מרתן גדולים: מטייל בהן. מהלך צמחן לפי דרכו ולא להזיע: ואינו חושש. שמה יאמרו מויע הוא ואע"ג דאסרו את הזיעה: מאי עוברי עבירה. דקאמר לעיל שאסרו זיעה על ידיהן: אסרו להן את החמין. לגמרי: ועדיין היו רוחצין בחמין. שהוחמו מצע"י: שאין הדבר עומד. שלא היו ליצור יכולין לקבל ממוך שאסרו להם את הכל: במקומה עומדת. לאיסור:

כי

תלמוד בבלי - וילנא החדש - ג שבת / תלמוד בבלי. ש"ס וילנא החדש / עמוד 85
הדפוס מאתר אוצר החכמה

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף מ עמוד א

התחילו הבלנין להחם חמין בשבת, תמיהא לי והלא לא נחשדו ישראל על השבתות וכדתנ' (גיטין נ"ד א') נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות, ומצאתי בירושלמי (ה"ג) שלא היו מחמין ממש בשבת אלא שלא היו פוקקין נקבים מבערב וממלאים עצים מבערב, ובלשון הזה שנו אותה שם בראשונה היו סותמין את החמין מערב שבת ונכנסין ורוחצין בשבת ונחשדו להיות ממלאין אותו עצים מערב שבת והיא דולקת והולכת בשבת אסרו להם רחיצה והתירו להם זיעה, אלא שעדיין קשה לי וכי מה איכפת להן אם היתה דולקת והולכת בשבת והתניא (לעיל י"ח א') פותקין מים לגנה ערב שבת עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל השבת כולה, ויש לומר דכיון שנקביו פתוחין והוא דולק והולך בעודו רוחץ בו ודאי אתי להתויי ולפיכך אסרו בדולק בשבת והתירו בפוקק וחזרו ואסרו.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכו

סעיף א

(א) א א (א) אסור לרחוץ (ב) ב [א] א' א' כל גופו, ב' אפ' כל אבר ואבר (ג) לבד, אפילו * במים שהוחמו מערב שבת, (ב) ג' בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע; (ד) ג (ד) ו' ואפילו לשפוך המים על גופו ולהשתטף, אסור; (ד) אבל מותר לרחוץ (ה) בהם פניו ידיו ורגליו. הגה: (ו) ג <א> ה' א' או שאר איברים, ה' כל שאינו רוחץ כל גופו (ב"י בשם הרא"ש פרק תינוקת). והני מילי (ז) בחמי האור, (ח) ו' אבל בחמי טבריא מותר לרחוץ אפילו כל גופו יחד, ואין צריך לומר (ט) בצוננין. והא דשרי בחמי טבריא, דוקא בקרקע, אבל בכלי, לא, דאתי לאיחלופי בחמי האור.

משנה ברורה סימן שכו

(א) אסור לרחוץ וכו' - גזירה [א] שמא יבואו עי"ז להחם בשבת:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכו

סעיף ז

(כא) ז' הרוחץ בנהר, צריך שינגב גופו יפה (כב) כשעולה מהנהר, מפני שלא ישארו המים עליו (ג) ה' ויטלטלם ד' אמות בכרמלית, לפי שהעולה מן הרחיצה יש רבוי מים על גופו; אבל ההולך ברשות הרבים ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו, (כג) <ב> יד' י' לא הקפידו בו.

מגן אברהם סימן שכו

ח (פמ"ג) (מחה"ש) מותר לטבול. כ' מהרי"ל סי' ק"נ יפה נוהגות הנשים שאין טובלות שלא בזמנם בשבת דמה"ט מנהג פשוט שלא לרחוץ בצונן וטעמא דשייך למיגזר משום סחיטה ומשום שנושא מים שעליו ד"א בכרמלית ומשום שיטת גופו וקסמים ע"כ וכ"כ בת"ה סי' רנ"ה אע"ג דאפי' המרדכי דמחמיר בצונן דוקא בכלי אבל בנהר או במקוה שרי מ"מ המנהג לאסור ולכן אפי' לטבול אסור דמיחזי כמתקן כדאתא בגמרא עכ"ל:

תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יז עמוד ב

משנה. חל להיות אחר השבת, בית שמאי אומרים: מטבילין את הכל מלפני השבת, ובית הלל אומרים: כלים מלפני השבת, ואדם בשבת.

תלמוד בבלי מסכת ביצה דף יח עמוד א

תניא כוותיה דרב ביבי: כלי שנשמא מערב יום טוב - אין מטבילין אותו ביום טוב, גזרה שמא ישא. רבא אמר: מפני שנראה כמתקן כלי. - אי הכי אדם נמי! - אדם נראה כמיקר

תרומת הדשן סימן רנה

שאלה: יולדת שטבלה לאחר מ' של זכר או פ' של נקיבה או קודם זמנים הללו, ורצונה לטבול בלילי שבת מפני שאז בקל לה למצוא רחיצה, אבל מחמת נקיות היתה יכולה לטבול ליל ה' או ליל ו' שרייא בכה"ג שתטבול בשבת או לא?

תשובה: יראה דלפי משמעות התלמוד אין שום קפידיא בדבר, דמסקינן פ"ב דביצה / דף יח ע"א / דאדם טמא מותר לטבול בשבת משום דנראה כמיקר ואפילו בימות הגשמים שרי התם, וכן כתב הרמב"ם בהדיא. **אמנם שמעתי מהרבה נשים שמחזיקים איסור בדבר לטבול בשבת כה"ג.** וכתב מרדכי ממש בשילהי נידה / נדה / דר"ת אסר לטבול בשבת משום דפסק דלא קי"ל טבילה בזמנה מצוה. ונ"ד דאינה טבילה בזמנה א"כ לכ"ע אסור. ויש לדחות דהא דאסר ר"ת לטבול בשבת היינו אין בעלה בעיר ואינה טובלת אלא משום טבילה בזמנה, ואהא פסק דלא קי"ל דמצוה היא. **אבל בעלה בעיר מודה נמי דשרי משום מצות קיום עונה, ואפילו שלא בשעת עונה חשיבין / חשיבי / מצוה מה שהאיש משמח אשתו בתשמיש המטה כדאיתא בהדיא בפסחים בפ' אלו דברים. ובשילהי מסכת יומא מוכח דאפי' אי לאו טבילה בזמנה מצוה מ"מ יכול לטבול ביום הכפורים כדי להתפלל בנקיות דהיינו נמי בשביל מצוה. מ"מ בנ"ד הואיל ואפשר הוא מאתמול ולא איחרה אלא בשביל הרחיצה או בכה"ג לא שרי. ואע"ג דמוכח פ"ב דביצה דהא דשרי אדם לטבול בשבת משום דנראה כמיקר, היינו אפי' היכא דאפשר לטבול בחול. מ"מ נראה דהאידיןא בזמנינו דכ"ע זהירי שלא לרחוץ כלל בשבת אפי' להקר בין בנהר בין במקוה, אע"ג דלא מצינו איסור מפורש על זה דאפי' במרדכי פ' כירה בשם התוספות דמחמיר לרחוץ בבריכה, מ"מ מתיר בהדיא בנהר ואפשר דה"ה נמי במקוואות שלנו דמעיינות נובעין הן ולא דמי כלל לכלי. מ"מ המנהג הוא ליזהר ולמנוע וא"כ ליכא למימר דאדם נראה כמיקר דהא נזהרים להקיר, ומוכח מילתא דליטבול מכוון ונראה כמתקן. ומטעם זה נראה דנהגו הנשים ליזהר שלא לטבול בשבת כלל אא"כ בעלה בעיר ולא היה אפשר קודם. דבכה"ג הוי טבילת מצוה משום עונה, לפי מאי דנהוג עלמא עתה איסור הרחיצה בנהרות או במקוואות.**